

אברהם החסיד לוחם מלחמה.

[פרשת לך לך, שנת תשס"ז - נכתב ע"י הרב משה צוריאלי]

אברהם אבינו יצא למלחמה נגד ארבעה מלכים, כדי להציל את לוט בן אחיו. הנה כך כתוב בבראשית

יד (פסוקים יא-טז):

"ויקחו את כל רכוש סדום ועמורה ואת כל אכלם וילכו.
ויקחו את לוט ואת רכושו, בן אחי אברם וילכו וכו'.
וישמע אברם כי נשבה אחיו, וירק את חניכיו ילידי ביתו וכו'.
ויִשָּׁב את כל הרכוש, וגם את לוט אחיו ורכושו - השיב, וגם את הנשים, וגם את העם".

כמה וכמה תמיהות יש בפרשה קצרה זו. נחקור כאן, בפתרון כמה תעלומות.

1. המלה "רכוש" מופיעה כאן 4 פעמים (נוסף על "אכלם"). כלום זה כ"כ חשוב שהתורה תזכיר פרט זה?
2. עוד יש לחקור, משום מה צריכים לספר מה היה הקשר המשפחתי של לוט עם אברהם, פעם אחת "בן אחי אברם" ופעמיים "אחיו". והרי ידענו כבר מפרשיות קודמות מי הוא לוט?
3. ומשום מה אברהם "מוסר נפש" עבור הצלת לוט? והרי הוזכר מקודם "ויסע לוט מקדם" (יא, יג) ופירשו חז"ל בב"ר וכן הובא ברש"י: "הסיע עצמו מקדמונו של עולם [הקב"ה] ואמר אי אפשר [אינני רוצה] לא באברם ולא באלוהיו". אם כן היה מורד בה? כלום ראוי לצאת להצלתו?
4. ויותר קשה מזה. אמנם כל מלך בעת ההיא שלט רק על עיר ומחוז אחד (עיין יהושע פרק יב). בודאי לפי מדת ריבוי האוכלוסין לפי תנאי הדור, מבנה בתים החד קומיות, ויכולתם לקבל מזון רק מהשדות סביבם, היו רק כמה מאות איש בכל עיר ועיר. אפשר כי לכל ארבעה המלכים היה צבא של כמה מאות חיילים. אבל משום מה על אברהם להסתכן? ועוד, מי התיר לו לסכן חיי 318 חניכים, גרים החוזרים בתשובה, כדי להציל חיי אדם אחד בודד?
5. ועוד, לא נאמר כאן כי לוט היה בסכנת חיים, אלא שהוא ורכושו נלקחו בשבי. שמא כעונש על שבחר לדור בין הרשעים בסדום, ראוי שימשיך לגור אצל כדרלעומר?
6. ועוד, פירשו חז"ל (נדרים לב.) על "וירק את חניכיו" כי "הוריקן בדברי תורה". הקשה "העמק דבר" מה מקום לדברי תורה כאן? [עיין מה שהשיב].
7. והכי קשה הוא סדר הדברים המנויים בפסוק ההצלה: "ויִשָּׁב את כל הרכוש, וגם את לוט אחיו, ורכושו השיב, וגם את הנשים וגם את העם". למה מקדימים "רכוש" לפני חיי אדם? ולמה הוזכר עוד פעם שנית "רכושו" של לוט? ולמה מקדימים "נשים" לפני "העם"? (עיין מה שהשיב "העמק דבר" כדרכו)

מהלך א.

יש כאן לקח גדול בענין היחס הראוי לממונו של הזולת.

הרי תכונה ראשית של חסידות היא ליזהר ברכושו של הזולת ("מאן דבעי למהוי חסידא", בבא קמא ל.).

גם באבות (פרק ב), אמר ר' יוסי "יהי ממון חברך חביב עליך כשלך".

ור' יוסי זה, תיאר אותו מורו ריב"ז כך – "ר' יוסי, חסיד!". ודאי מפני שהדגיש ענין "ממון".

למה יש לנו לזיזתו בכל יכולתנו לא לנגוע שלא בצדק ברכוש של הזולת?

כי אמרו בגמרא (ברכות סא): "יש לך אדם שממונו חביב עליו [יותר] מגופו". כי בני אדם מתאמצים בכל כוחם להשיג רכוש. כל תקוותם וכל מאוייהם באגירת רכוש. וזה נאמר לא רק בדורות קדמונים שהיו ע"פ רוב דלים ועניים; אלא אף בזמננו רוב בני אדם מקושרים לכספם בכל נימי נפשם. מצטערים הם על איבוד רכוש כמעט כמו על איבוד אבר מהגוף.

אברהם אבינו שהיה מגדולי חסידי עולם, הכיר כל זה. ולכן כאשר חינך לבני ביתו, "הוריקן בדברי תורה", זירז אותם לצאת לקרב ולהציל את העשוקים. **דוקא** בענינו של לוט, כאשר כבר היתה בעבר מריבה בין רועי מקנה אברהם לבין רועי מקנה לוט, וזאת מפני מעשה גזל של אנשי לוט שצאנם היו רועים בשדותיהם של אחרים (רש"י לבראשית יג, ז), ודוקא כאן שאנשי סדום היו רעים וחטאים לה' מאד (יג, יג) ובכל זאת לא נמנע לוט מלבחור לדור ביניהם. שמא לכן התגבר אברהם על נטיית נפשו הטבעית לסלוד מלוט ואנשי סדום ויצא להציל. לכן יש גם הדגשה גדולה כאן על מלת "רכוש". וכיון שרצה אברהם לרכז כל כוחותיו למלחמה המסוכנת, הדגיש לעצמו את קשרי המשפחה. בתחילה רק ראה את לוט כ"בן אחיו". אח"כ אפילו הגדיר אותו "אחיו" ממש.

ואפשר להניח כי היו הנשדדים עניים ומחוסרי יכולת, כי הרי הפסוק טורח לפרט "ויקחו וכו' ואת כל אכלם וילכו" (יד, יא). כלומר, ע"י שדידה מזויינת של צבא האויב, יישארו בני העיר מחוסרי אוכל בסיסי וימותו ברעב. ברור כי לא כל האוכלוסיה היו שבויים כי לא כל אנשי העיר סדום יצאו לשדה-הקרב. חוסר האוכל מהוה סכנה קיומית לאותם תושבים שנתרו בעיר, וכן לנשים ולקטנים שלא השתתפו בקרב.

אבל נראה לי, כי **אברהם אבינו** נלחם בעיקר נגד מלכים הנוהגים כשודדים מזויינים. כאשר מלך משתמש בצבא שלו כדי לקחת באלימות מסים וארנוניות מהמדינות השכנות, הרי זהו גזל בקנה מדה מוגדל ומוגזם. כאשר מלך הומלך על בני עירו, הוא מנהל את ענינם למען הסדר הטוב, אם כי לפעמים הוא חורג מהצדק והיושר. אבל מלך המתקיף אוכלוסיה שכנה, כדי לגבות מהם "דמי חסות", כדי להתעשר מיבולם ועמלם, אין זאת אלא גזל גס וגרוע ביותר. אופיו של הצדיק הוא להתקומם נגד כל דבר עוולה.

כך **משה רבנו** קם בעוז, בתחילה, להציל יהודי המוכה בידי בן נכר. אח"כ קם להציל יהודי המוכה ע"י יהודי אחר. אח"כ קם להציל בנות נכריות (בנות יתרו) ממצוקתם ע"י רועים פראי אדם. הנה משה הזדרז לעשות פעולה, למרות שהיה בסכנה שהרועים יכו גם אותו, ואפשר גם יסכנו את חייו כמו שסיכנו חיי הבנות (לדברי המדרש שמו"ר "וישיעו") והפילו אותן לבאר המים. כי חסיד איננו שותק ואיננו מאופק למראה דבר עוול, אפילו אם הוא אינו מעורב בזה אישית.

"שנים עשרה שנה עבדו את כדלעומר" (יד, ד). הפסוק הזה מעיד ששילמו לו מסים, למרות שלא היה מלך שלהם. "ושלש עשרה שנה מרדו" ענינו שהחליטו להפסיק לתת לו דמי חסות. [במשך 13 שנה] וכאשר כדלעומר החליט לכוף עליהם את מרותו, קם אברהם להציל את הנרדפים ואת הנעשקים. לכן למרות שלא נשקפה סכנת חיים ללוט, בכל זאת יש לו לקום ולעשות סדר בעולם. וכך גם כתוב על כל מלך בישראל "ותהיה מגמתו וכו' למלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה'" (רמב"ם, הלי' מלכים, סוף פ"ד). וכאשר הדבר הוא כך, אין לקחת בחשבון סכנה אישית.

רוח ה' נוסכה בו! (עין רמב"ם, מורה הנבוכים, ח"ב תחילת פרק מה).

עד כדי כך הצליח חינוכו של אברהם, עד ששלש מאות איש הסכימו גם הם לסכן חייהם למען הצלת העשוקים, "ויחלק עליהם" (יד, טו) לשון נפעל. ערכו גדודים מהצדדים השונים של האויב (כמו שעשה גדעון). עשו זאת ברצון ובמרץ בלי ציווי של אברהם, כי הוא לא פקד על תכסיס צבאי מוצלח זה (דברי רש"י הירש טו) אלא הם נלחמו בכל רצונם ויכולתם.

ולכן סדר הפסוק הוא לפי מוקדם ומאוחר.

1. "וישב את כל הרכושו" [של כלל אנשי סדום], נהג חסידותו של ר' יוסי והיה ממון-חברו - תביב על אברהם - כממון של עצמו.
2. ואח"כ השיב את לוט, למרות שהיה טרוניא וקפידא בלבו של אברהם על בן אחיו שנטש דרך ה', ובחר לו דוקא לדור בעיר של החטאים.
3. ולא רק זה, אלא חס אברהם על רכושו של לוט, אשר זה היה הגורם והמזרז ללוט לגור בסדום, כי חיבב את ממונו (רש"י על בראשית יט, טז). והרי מחמת אהבת ממון בחר לו לוט לדור בסדום (בראשית יג, י). ואעפ"כ לא נמנע אברהם מלהשיב ללוט את רכושו, למרות כי ודאי קץ בדבר זה שגרם לנפילתו של בן אחיו.
4. ואח"כ מסופר כי הציל את הנשים. למה הן קודמות לגברים? פשוט כי כך לימדונו חז"ל "האשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי" (הוריות יג). כלומר יש להקדים אותה שמא יתעללו בה. ורק אח"כ השיב את "העם". והרי הפסוק מסודר להפליא.

מהלך ב.

ויש אופן אחר להסביר את מסירות נפשו של אברהם במלחמה זו.

היא מובאת בקצרה בספר הזוהר (ח"א דף פו:), ומבוארת באריכות בספר "הכתב והקבלה" (יד, יב).

מה שכדרלעומר וחבריו התנכלו ללוט לא היתה מפני שמרד בהם, שהרי הוא לא יצא לשדה הקרב. אלא שנאו אותו מפני שהוא היה "בן אחי אברם". אברהם היה מכריז על מציאותו של הבורא, ומחנך לכך לרבים. כך לשון הרמב"ם:

"בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. והתחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם וכו'. וכיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן. והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבוד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם, מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא בשם ה'. וכיון שהיו העם מתקבצים אליו ושואלים אותו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד [מהם] כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות, והם אנשי בית אברהם. ושתל בהם העיקר הגדול הזה וחיבר בו ספרים עכ"ל [ענין מסכת ע"ז דף יד ע"ב, ארבע מאות פרקים היו בספר].

אין שנאה כשנאת הדת. לכן בני בליעל העובדים ע"ז התנכלו אליו, ובקשו לפגוע בו ע"י שיקחו את בן אחיו. ברור שהאומות שנאו לאברהם, כי הרי מלכי צדק שמשבח את ה' אומר, "אשר מיגן צָרִיךְ בידך" (בראשית יד, כ). והלא לכאורה לא היו שונאי-אברהם! אלא רק הלך אברהם להציל ללוט! ומכאן ראינו לדברינו כאן. ובפרט אמרפל הוא צורר אברהם, אשר לפי חז"ל הוא עצמו נמרוד, שמרד בה'. ואומר "הכתב והקבלה": "וייתכן שבכוונה לא המיתו את לוט רק השאירוהו בחיים, שמא ישתדל אברם לפדותו מידם וע"י זה יבוא גם הוא לידם וימצאו מקום להנקם גם בו" עכ"ל. [ולכן התורה מדגישה כמה פעמים שמדובר בבן אחי אברהם]

כיון שכן, אברהם הגיב בעוז על האתגר. אם נלחמים הם נגד פרסום כבוד שמים בעולם [בנוסף על הנימוק שהם גזלנים ושודדים מזויינים, כנ"ל], מצוה רבה היא לחסלם מהעולם. ולכן הסתכן גם אברהם וגם חניכי ביתו.

על הפסוק: "לעשות נקמה בגוים, לאסור מלכיהם בזיקים ונכבדיהם בכבלי ברזל, לעשות בהם משפט כתוב, הדר הוא לכל חסידיו" (תהלים קמט) שואל הגר"א, כלום מעשי נקם ודין ראויים הם ל"חסידים"? הרי הם העושים חסד תמיד! ועונה, כי כאשר החסיד עושה חסד לזולת, יש להרהר ולחשוש שמא עושה כך מפני תכונתו הרכה והעדינה, ולא מפני דרישות ה'. אבל כאשר החסיד לובש בגדי נקם ופוגע אנושות במורדים בה', זהו "הדר" לכל חסידיו.

כאשר החסיד אברהם אבינו משנה תכונתו ואופיו והולך לשדה קרב, או כדי להציל עשוקים, או לפגוע בחומדי ממון הזולת, או כדי לפרסם כי המתנגדים לכבוד שמים ייכחדו ויאבדו מהעולם, כל זה הוא "הדר"!!